

**РЕПРОДУКТИВ САЛОМАТЛИК КАЛИТИ: БУГУНГИ ҚИЗАЛОҚ,
ЭРТАГА ОНА, ШУ САБАБЛИ ҚИЗАЛОҚЛАР СОҒЛИҒИНИ
САҚЛАШ МИЛЛАТ СОҒЛИҒИНИ САҚЛАШДИР**

Ҳакимова Севинч Раҳимжон қизи

*Олий таълим, фан ва инновациялар вазирлиги
Тошкент тиббиёт академияси Чирчиқ филиали
(Чирчиқ тиббиёт институти 2-курс талабаси)*

*Врач акушер -гинеколог: Фозилова Нигора Собиржоновна
Илмий раҳбар: ўқитувчи Юсунов Ҳамза Сафарович*

Аннотация: Текширув мақсади: Туғиш ёшидаги аёлларни репродуктив саломатлигини сақлашнинг энг асосий буғуми, бўлажак оналар, яъни қизларни ёшлигидан даволаб, соғломлаштириб боришдир. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 10 майдаги, 352-сонли “Қизлар ва фертил ёшидаги аёлларга кўрсатиладиган акушер-гинекологик ва тиббий ёрдам хизматлари самарадорлигини ошириш чора-тадбирлари тўғрисида” ги қарори ижросини таъминлаш(1,2).

Кутилаётган натижа: Қизларни ёшлигидан соғломлаштириш натижасида соғлом онадан соғлом фарзандлар туғилишига эришишдир.

Калит сўзлар: Репродуктив саломатлик, туғиш ёшидаги аёллар саломатлиги, ёш қизлар репродуктив саломатлиги.

Асосий қисм: Тошкент вилояти Чирчиқ шаҳарда 171 608 нафар(2023 йил ҳисобида) аҳоли бўлиб, шундан жами аёллар 86994 нафарни ташкил этади. Жами аёллар орасидан туғиш (фертил) (15 ёшдан 49 ёшгача) ёшидаги аёллар сони 37653 нафарни ташкил этган. 2023 йил давомида 3932 нафар ҳомиладор аёл руйхатга олинган. Шундан 3170 таси Чирчиқ перинатал марказида туққан, ундан 3167 таси Чирчиқ шаҳар туғруқхонасида тирик туғилган. 36 нафарида она қорнида туғма нуқсон аниқланиб, ҳомиладорлик тўхтатилган. 21 тасида ҳомила тушиши ёки она қорнида нобуд бўлиши кузатилган. 705 таси бошқа вилоятга кўчиб кетган. Йил давомида поликлиникалар (КТМП, №1,2,3 ОП)га жами қатнов 1642 та, шундан акушер-гинеколог кўригига жами қатнов 3170 та, қизлар 3022 та, болалар 439 та, касал ўсмир қизлар қантови 407 тани ташкил этган. Бу туғиш ёшидаги аёлларнинг 10% генитал ва экстрагенитал касаллик билан диспансер назоратига олинган. Булар фақат шаҳар буйича акушер -гинекологларда “Д” назоратга олингани. Бундан ташқари бошқа мутахассис (экдокринолог, кардиолог, невропатолог...)ларда яна қанчаси “Д” назоратга олинган. Бу кўрсаткичлар туғиш ёшидаги аёлларнинг қанчалик профилактик даволанишга муҳтож эканлигини кўрсатмоқда. Турмушга чиққандан кейин аёлларни даволаниши учун вақт бўлмасдан, ҳомиладор бўлиб қолмоқда. Шу сабабли уларни турмушга чиққанига қадар, яъни ёшлик давридан, имкони борича ҳайз бошлангунча барча касалликлардан профилактик даволаш лозим. Буни учун барча уюшган муассасалар (Боғча ва мактабларда...) ҳар йили тиббий кўриқлар ўтказилиб, топилган беморларни ажратиш ва режали даволаб бориш

лозим. Шунда туғиш ёшидаги аёллар турмушга чиққандан кейин ҳомиладорликни енгил ўтказиб, соғлом фарзанд кўради.

Бирламчи тиббий-санитария ёрдами тизимини тўғри ташкил этиш аҳоли саломатлигини сақлашнинг асосий қисм саналади, чунки бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасалари касалликларнинг олдини олиш, аҳоли ўртасида профилактика ва патронаж ишлари аҳолининг шифохонада даволаниши, касалланиш ва ногиронлик даражасини пасайтиришига олиб келади.

Шаҳар ва қишлоқ оилавий поликлиникаси (бундан буён — ШОП, ҚОП), оилавий ва кўп тармоқли поликлиникаларда хизмат кўрсатиш вақтини соат 8:00 дан 20:00 гача узайтириш ҳисобига аҳоли учун бирламчи тиббий-санитария ёрдамидан фойдаланиш имкониятини кенгайтириш, уларда туну-кун давомида мобил ишлайдиган, яхши жиҳозланган тез ёрдам подстанцияларини ташкил этиш ва фойдаланиш аҳоли саломатлиги учун жуда зарурдир.

Ривожланган давлатларда амбулатор қабул 80%, стационар қабул 20%ни ташкил этади. Бугунги кунда Республикада амбулатор қабулдан кўра стационар мурожаатлар сони ошибстационар врачларининг юқламаси ошиб бормоқда. кетмоқда. Натижада стационарларда кунлик беморлар мурожаати ошиб Бунга сабаб амбулатор қабулни тўғри ташкил этилмаганидир. Беморларни жинс буйича ўрганилганда аёллар кўпроқ мурожат этишади. Эрақ жинсдагилар фақат соғлиғида жиддий ўзгаришлар бўлгандагина соғлиғидан тиббиётга мурожаат этади. Болалар ҳам фақат зарурат бўлганда ёки эмлаш учун тиббий муассасаларга олиб келинади.

ШОП ва ҚОП га амбулатор қабулга қилинган тиббий қатновларни таҳлил қилганимизда, асосий беморлар аёллар эканлиги маълум бўлди. Аёллар соғлиғи келгусида боласи соғлиғига ҳам таъсирини инobatга олсак келгуси миллат тақдири соғлом аёлларнинг парварваришига боғлиқлиги кўринади. Аёллар соғлиғи билан акушер - гинеколог врачлар шуғулланади. Аёллар оилада асосан она сифатида ҳомиладор бўлгач, ҳомиласини ривожланиши, боласининг туғилишигача оналик инстинкти буйича барча ўзидаги ҳолатлардан кўз юмади. Шу даврда фақат боласи учун яшашади. Ўз соғлиғига эътибор бермайди. Касал онадан касал (ёки иммунитетни паст, касалманд) бола туғилади.

Жамиятда хотин - қизлар ҳаётини кўрадиган бўлсак, ҳайз цикл 13 - 14 ёшдан бошланади. Турли сабабларга кўра ҳайз цикл бузилиши натижасида қиз болада камқонлик (анемия) ривожланади. Ҳайз бузилиши сабаб қон даврий кетиб, ўрни ўз вақтида тўлдириб борилмаса, анемия оғирлашиб боради. Қиз бола вояга етиб, турмушга чиқади, турмушга чиқгач, тезда ҳомиладор бўлишини исташади ва ҳомиладор бўлишади. Ҳомила ўсиши ва ривожланиши учун озиқ модда, витамин ва минералларни она организмидан олади. Онанинг ўзида улар кам бўлгач, қаердан олади, натижада болада турли патологик ҳолатлар, вазн етишмовчилиги(гипотрофия), витамин ва минерал етишмовчилиги... билан туғилади.

Оилада соғлом муҳитни яратиш ота-онага, аввало аёлнинг маънавияти, жисмонан соғломлигига боғлиқ. Мамлакатимизда оилаларнинг барқарорлигини таъминлаш учун зарур бўлган барча шарт-шароитлар яратилмоқда. Оила масаласига давлат сиёсати даражасида қаралаётгани келажак авлод баркамоллиги, жамият тараққиёти, эл-юрт фаровонлиги учун қилинаётган

ғамхўрликдир. Ўз навбатида масъулият ва бурчни ҳис этадиган эр ва аёл маънавиятини шакллантириш учун, аввало, қизларимизни оилавий ҳаётга тайёрлаш зарур.

Ҳар йили юртимизда 200 мингдан зиёд оила никоҳи қайд этилади. Аммо, уларнинг ҳаммаси ҳам рисоладаги, барқарор оилалар мақомига эга бўла олармикан? Айримлар никоҳсиз яшашни ўзларига эп кўради, оқибати ўйлаб ҳам кўрилмайди. Бунга оила илмининг етишмаслиги, деб қараш мумкин. Ҳозирги кунда никоҳ ёши қизлар учун 20-22, йигитлар учун 24-26 бўлиши оиланинг мустаҳкамлигини таъминлайди, деган мулоҳазалар ҳам ўртага ташланяпти. Чунки, эрта турмуш қурганларда оила аталмиш неъматни қадрлаш лаёқати етишмайди. Шу ўринда ёшларнинг тиббий-ҳуқуқий маданиятини шакллантириш, оила масъулиятини кучайтириш, бунда аёл – онанинг ролини алоҳида таъкидлаш жоиз. Оқила, солиҳа уй бекалиги қизларимиздан билимдонлик, зукколик, омилкорликни талаб этади. Демак, етарли маълумот ҳаётда энг зарур омил эканлигини қизларимиз яхши тушунишлари керак. Келин бўлиш, аввало, бурч ва масъулият эканлигини ҳам англашлари лозим. Бундай аёлларимиз кўп орамизда, улар ўз фарзандларини ҳам шукру қаноатга ўргата оладилар. Оиланинг маънавий қиёфаси эр ва хотиннинг нечоғлик билимли, фаросатлилигига боғлиқ. Ҳаётнинг синовларига дош бериш, ҳар қандай шароитда ҳам оталик, оналик масъулиятини унутмаслик – бу ҳақиқий жасорат эмасми? Қолаверса, шундай тинч, ҳур замонда барқарор оила соҳиби бўла олмаслик масъулиятсизликдир(3)...

ЕЧИМ: қиз болада ҳайз бошланиши билан энг яқин инсони онаси билан маслаҳатлашади ва онаси қизининг соғлиғи учун қайғуриши лозим. Агар ҳайз цикли бузилса, кўп тармоқли марказий поликлиника(КТМП)ларда штатда турган ювинолог(қизлар гинекологи)га олиб бориши лозим. Лекин ўзбек менталитетида ёш турмишга чиқмаган қизчани гинеколог кўригига олиб келиб кўрсатишни уят деб ҳисоблашади. БУ ЎТА НОТЎҒРИ ҲОЛАТДИР. Агар ёш қизчани ёшлигидан нафақат ҳайзига боғлиқ камқонлик, буқоғи, юраги, буйраги ...каби органларни вақти - вақти текширтириб, соғломлаштириб турса, турмишга чиққанида соғлом бола дунёга келади. Чирчиқ шаҳрида жами 0 ёшдан 18 ёшгача 20 161 нафар қизча бор(2023 якуни буйича). Ундан КТМП 2023 йил давомида ювинолог қабулига бир йилда 5359 қабул бўлган, Боғча ва мактабларга бориб, ҳайзи бузилган ёш қизларни актив қидириб топиш, ёки онаси ўзи олиб келиши тўғри йўлга қуйилганида миллат соғайишига олиб келади. 2022 йилда 20 000 яқин 0 ёшдан 18 ёшгача қиздан бор йўғи 7555 таси ўтказилган. 2023 йилда ҳар 4 нафар қиздан биттаси ювинолог кўригида бўлган. 4 дан 3 таси (14, 500 га яқини)тиббий кўрикдан ўтмаган. Мана бу келгусида ёш оналарда учраши мумкин бўлган генитал ва эстрагенитал касалликларнинг бошланишидир.

Ўтказилган тадқиқот сўровномалар натижалари турмуш қурган Ўзбекистонликлар асосан учта фарзандли бўлишни, тўнғич фарзанд туғилиши учун эса 22 ёш энг мақбул ёш эканини кўрсатган. Шунингдек Жамоатчилик фикрини ўрганиш марказининг экспертлари Ўзбекистон фуқаролари “репродуктив саломатлик” ва “репродуктив ҳуқуқ” тушунчалари ҳақида нима деб ўйлаши, уларнинг оилани режалаштиришга бўлган муносабати ва нечта

фарзанд кўришни истаётгани билан қизиқиб кўрган. Тадқиқот натижаларига кўра, фарзандлар оиланинг энг олий қадрияти бўлиб қолмоқда. Бу нуқтаи назарни ўзбекистонликларнинг 77,8 фоизи қўллаб-қувватлаган. Шу билан бирга кўп болали оилалар сони камаяётгани, бироқ ҳар еттинчи оилада тўртта фарзанд, ҳар ўнинчи оилада – бешта ва ундан ортиқ бола борлиги қайд этилади. Ўтган 2023 йили республикада жами 726,8 минг нафар бола дунёга келган. Шунга қарамадан, 30 ёшгача бўлган ёшлар орасида иккита фарзандли бўлиш маъқул деган фикр оммабоп. 30 ёшдан катта оилалар эса болалар учта бўлиши керак деган фикрда. Шаҳарликларнинг 24,3 фоизи икки фарзандли бўлишни, 32,2 фоизи учта фарзандли бўлишни, 31 фоизи тўртта фарзандли бўлишни истади. Қишлоқ аҳолиси орасида ушбу кўрсаткич шунга мос равишда 23,5 фоизни, 37,8 фоизни ва 23,3 фоизни ташкил этган. Аёл неччи ёшда биринчи фарзандини туғиши керак, деган саволга турлича фикр билдирилган. Сўровда қатнашганларнинг унча катта бўлмаган қисми 18-19 ёшни кўрсатган бўлса-да, умуман олганда Ўзбекистонликлар сал кечроқ муддат тарафдори эканлиги маълум бўлди. Хусусан, иштирокчиларнинг 25 фоизи 20-25 ва 23-25 ёшни, фуқароларнинг қарийб учдан бир қисми эса 22 ёшни кўрсатган. Статистика маълумотларига кўра, Ўзбекистонда биринчи марта туғаётган аёллар сони барқарор ошиб бормоқда. Туғруқлар орасида камида уч йиллик танаффусга амал қилиш зарурати ҳақидаги савол қизиқарли натижаларни берган. Маълум бўлишича, ушбу нуқтаи назарни мамлакат фуқароларининг ярми қўллаб-қувватлар экан. Бироқ бу борада турли ҳудудлар аҳолисининг фикри фарқ қилиши ҳам аниқ бўлди. Сўров натижаларига кўра, аёлларнинг репродуктив саломатлиги ҳақида Андижон (72,3 фоиз), Бухоро (71,2 фоиз) ва Самарқанд (66,9 фоиз) вилоятларида кўпроқ қайғуришар экан. Қашқадарё вилоятида туғруқлар орасида танаффус бўлиш заруратини аҳолининг фақат 39,2 фоизи тушуниши маълум бўлди. Бу рақам пойтахтда ундан ҳам паст: юқоридаги саволга Тошкентликларнинг фақат 36 фоизи ижобий жавоб берган. Шунингдек социологлар “репродуктив саломатлик” атамаси (одамларнинг соғлом фарзандларни дунёга келтириш қобилиятини, хавфсиз ҳомиладорлик кафолатини, боланинг оомн қилиши ва соғлиғини, онанинг соғ-саломатлигини, кейинги ҳомиладорликни режалаштириш, шу жумладан керак бўлмаган ҳомиладорликнинг олдини олиш имкониятини ифодаловчи тўлиқ жисмоний, руҳий ва ижтимоий саломалик) билан ўзбекистонликларнинг неччи фоизи таниш эканини аниқлашга ҳам ҳаракат қилди. Натижалар ушбу тушунча сўров иштирокчиларининг фақат 36,5 фоизига маълумлигини кўрсатди, бу ўтган йилга қараганда сезиларли даражада кам. Айниқса ушбу кўрсаткич 18-19 ёшли йигит-қизларда пастлиги аниқланди. Марказ томонидан аҳолининг репродуктив ҳуқуқ, яъни эркаклар ва аёлларнинг ўз хоҳишига кўра туғилишни тартибга солишнинг хавфсиз, самарали, қиммат бўлмаган усуллари ҳақида маълумот олиш ва улардан фойдаланиш ҳуқуқи ҳақида хабардорлиги ҳам ўрганилди. Бу асосан фарзандли бўлиш ёки бўлмаслик ҳуқуқи бўлиб респондентларнинг 51,6 фоизи репродуктив ҳуқуқни болалар туғилишини режалаштириш ҳуқуқи сифатида, учдан бир қисми эса тегишли тиббий хизматга эга бўлиш ва болалар туғилишини режалаштириш ҳуқуқи сифатида ифодалаган. Социологларнинг қайд этишича, кераксиз ҳомиладорликдан сақланишни маъқулловчи кишилар сони ўсиб бормоқда. Бунда

иштирокчиларнинг 48,7 фоизи ҳомиладорликни сунъий тўхтатишга қарши фикр билдирган(4)...

Таққаслаш учун статистик маълумотлар	
Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 1997 йил 11 мартдаги 133-сон қарорига 4-ИЛОВА Врач амбулатор қабулда 1 ставкада 1 ойдв 144 соат ишлаши белгиланган.	КТМПда 1 ставкада ювинолог 1 штат бирлигида врач ишга олинган.1 ойда 144 соат ишламоқда.
11 ҳафтада 36 соат(6 иш кунида)ишлаши керак ва ишламоқда	
Бир кунда 6 соат ишлаши белгиланган	Бир кунда 6 соат ишламоқда.
КТМП “МЕДХАБ”Электрон тизим буйича 20 минутда битта беморни кўриши белгиланган.	
1 кунда 6 соат ичида 18 та беморни кўриш керак	
Ювинолог 2023 йил да 5616 та бемор қизчаларни қабул қилиши лозим эди.	5359 кўрилган.
Чирчиқ шаҳрида 0 ёшдан 18 ёшгача 20 161(2023 якуни) қиз бор	
Шундан 20161 та 0 ёшдан 18 ёшгача (100%)2023 йил тиббий кўриқдан ўтиши лозим эди. Шундан 5359 2023 йил тиббий кўриқдан ўтган.	
Шундан 1689 таси жами касал топилган	
Ювинолог 2023 й жами 405 таси диспансер назоратига олинган.	
52 нафари (12%) ҳайз бузилиши аниқланган.	
74 (17%) вулвит аниқланган.	
42 (10%) да адекцид ва кичик таз яллиғланиш касалликлари аниқланган.	
112 (27%) тухумдон кистаси аниқланган.	
2 (0,4%) ювинил қон кетиш аниқланган.	
1 (0,2%) мастопатия аниқланган.	
1(0,2%) аменория аниқланган.	
41 (9,9% алгоменария аниқланган.	
38 (9,2%) жинсий орган ривожланиш нуқсони аниқланган.	
1(0,2%) ташқи жинсий йўллар жароҳати аниқланган.	
48(11%) бошқа қасалликлар аниқланган.	

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2018 йил 10 майдаги , 352-сонли “Қизлар ва фертил ёшидаги аёлларга кўрсатиладиган акушер-гинекологик ва тиббий ёрдам хизматлари самарадорлигини ошириш чоратадбирлари тўғрисида” ги қарори .
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг, 08.11.2019 йилдаги ПҚ-4513-сон “Репродуктив ёшдаги аёллар, ҳомиладорлар ва болаларга кўрсатиладиган тиббий ёрдам сифатини ошириш ва кўламини янада кенгайтириш тўғрисида”қарори.

3. Репродуктив саломатлик ва никоҳ ёши. Дата: 16.02.2016 Г.Эргашова, Мирзаобод туман ФХДЁ бўлими инспектори . <https://sirdaryo.adliya.uz/sirdaryo/uz/publikatsii/detail.php?ID=24281>
4. Ёшлар “репродуктив саломатлик” нималигини яхши билмайди .02 IYUN 2017. [HTTPS://ANHOR.UZ/UZ/SOCIETY/10951-2/](https://ANHOR.UZ/UZ/SOCIETY/10951-2/) . [ЖАМИЯТ](#).
5. ЎзР ССВнинг 2012 йил 18 майдаги № 137 «Бирламчи тиббий-санитария ёрдами муассасаларида ҳомиладорларга тиббий ёрдам кўрсатиш, антенатал парваришни таъминлаш ва ташкиллаштириш тўғрисида»ги буйруғи.
6. «Бирламчи тиббиёт муассасаларида хомиладорлик даврида парвариш ва тиббий ёрдам кўрсатиш бўйича стандартлар», ЎзР ССВ, Тошкент, 2016 й.
7. ЎзР ССВнинг 2017 йил 18 мартдаги 112-сонли “Аҳоли репродуктив саломатлигини мустаҳкамлаш, аҳолини патронаж хизмати ва профилактик кўриклар билан қамраб олиш юзасидан амалга оширилган ишларни янада такомиллаштириш тўғрисида”ги буйруғи.
8. Чирчиқ шаҳар тиббиёт бирлашмаси статистика бўлими 2023 йил ҳисоботи.